

Diákszleng

ogh tímea

Ugye ismerős, amikor a barátod bejelenti, hogy felcsípett egy újabb pipit?! Persze nem magára a szituációra, hanem a mondanivaló nyelvezetére gondolsz. Talán már az tűnne furának, ha a barátod egy lányal ismerkedett volna össze...

Az ember nem is tudatosítja, hogy mennyire áthatja mindennapi megnyilvánulásait az ilyen fajta nyelvhasználat, azaz a szleng. A szleng kifejezés hallatán egyből a fiatalok beszédstílusának romlására és szókincsének csökkenésére, egyszerűsödésére gondolunk. Vagyis a magyar *tökéletes, pompás és káprázatos* szavak helyett inkább azt mondjuk, *sirály, laza* és a felnőttek kedvence a *tök jó*. De attól, hogy nem használjuk – vagy csak módjával – ezeket a kifejezéseket, ismerjük őket. Ha más nem is, a magyar óráink és magyar tanáraik gondoskodnak róla, hogy így legyen. Ezzel nincs is semmi baj... Ugyanis meg kell ismernünk nyelvünk legtöbb csodáját.

Igaz, hogy a szleng elsősorban a fiatalok nyelvi megnyilvánulásaira jellemző, azonban ez nem azt jelenti, hogy az idősebbek egyáltalán nem használnak szlenget. Használnak, és találunk is olyan szlengszavakat, melyek elsősorban az idős korosztály sajátjai. Ugyanakkor azonban a fiatal korosztály az, amelyik leginkább, mint sajátját használja a szlenget.

De mi is voltaképpen a szleng? Miért éppen a diáknyelvvél azonosítják leginkább? Mit jelent a diáknyelvi szleng a diákoknak? Cél? Eszköz? Önkifejezés?

A szlenget jellegzetesen 20. századi jelenségként emlegetik, hiszen a szakirodalomban maga az „ifjúsági nyelv” elnevezés is csak 1963-ban jelent meg. Ennek a sajátos heterogén csoportnyelvnek azonban a korábbi évszázadokban is voltak előzményei. Említésre méltó *Sebald Heyden* nürnbergi iskolamester 1527-ből származó latin nyelvgyakorló könyve, amelyben fellelhetjük a magyar iskolai nyelv első nyomait. A kiadványban szereplő lengyel, latin és német párbeszéd fordítása *Sylvester János* nevéhez fűződik. A csekély írásbeli forrás talán arra engedne következtetni, hogy a diáknyelv valami újkeletű dolog, azonban a régi diákéletből bőven hagyományozódtak szóbeli anekdoták.

Fontos megemlíteni még *Jókai Mór És mégis mozog a föld!*, illetve *Móricz Zsigmond Légy jó mindhalálig* című regényét, melyekben már nyomaiban találkozhatunk a diákok nyelvvel.

A diákok szókincsére, szóhasználatára a nyelvtudomány is igen korán felfigyelt. Az első úttörő jellegű diákszótárt 1898-ban tette közzé *Dobos*

Károly A magyar diáknyelv és szótára címmel, melyben értékes áttekintést kaphatunk a diáknyelv előzményeiről, jellemzőiről, valamint a szótári rész ábécérendben tárgyalja a szavakat, kifejezéseket, sőt értelmezi, etimologizálja is a legtöbbjüket.

Bárczi Géza pedig 1930-ban hívja fel a nyelvészek figyelmét e jelenségre, amely a szókeletkezés, a nyelvbővülés témakörét jelentősen érinti.

Az 1950-es és 60-as években az ifjúság már „elszigetelten” szórakozott együtt klubokba, diszkókba, ellentétben a korábbi évtizedek szülői, pedagógiai felügyeletével. E korszak kiválóságai közt kell említeni *Kovalovszky Miklós Az ifjúság nyelvéről* című tanulmányát, illetve *Matijevics Lajos A vajdasági magyar diáknyelv c.* szótárát, melyek mögött színvonalas nyelvészeti munka húzódik.

A különböző anyanyelvi és nyelvművelő előadások, táborok, kiadványok, folyóiratok, versenyek előtérbe állították az ifjúság nyelvhasználatát.

Tolcsvai Nagy Gábor neve is említésre méltó az ifjúsági nyelvvel kapcsolatban, aki a nyelvi durvaságokra és trágárságokra hívja fel a figyelmet.

A diákszleng történeti előzményeinek áttekintése után felmerül magának a terminológiának a problematikája is. Néhány alapvető terminus technicus (titkos nyelv, szociolektus, argó, zsargon, szleng) használati körének határai máig sincsenek tisztázva. Nyilvánvaló, hogy valamennyi műszo mögött vagy egy sajátos (stilisztikai, szociológiai stb.) nézőpont áll, vagy pedig bizonyos nemzeti hagyomány (az argó francia, a szleng angol-amerikai eredetű).

De akkor hogy is definiálhatnánk a szlenget?!

Bakos Ferenc Idegen szavak és kifejezések szótárában a következő olvasható a szleng címszó alatt: 1. nagyvárosban kialakuló, alvilági elemektől átvett szavakkal tarkított nyelvi alak(ulat) 2. vmely társadalmi réteg, csoport sajátos szóhasználat 3. durva, közönséges nyelvhasználat.

Kis Tamás szerint szlengen értjük „azokat a többnyire kérészetű újszavakat vagy régi szavaknak azokat az új jelentésváltozatait, melyeket a hétköznapi élőbeszéd a tréfás hangulat keltése, vagy a kifejezés színességének fokozása, vagy az újszerűvel való játék öröme, vagy a nyomaték kedvéért használ”. Továbbá a szleng „... egyfajta nyelvi univerzálé, amely minden beszélt nyelvnek minden korszakában jelen van”.

Amint látjuk a szleng meghatározása nem egyszerű feladat, ugyanis végtelenül összetett fogalom. *Kövecses Zoltán* e sokrétegűségre irányítja a figyelmet, amikor a következőket mondja: „Vannak, akik a szlenget olyan nyelvnek tekintik, melyet főleg az alvilág használ (a szleng mint tolvajnyelv), vannak, akik szerint a szleng barátok közti nagyon fesztelen, bizalmas nyelvhasználat: vannak, akik a szlenget az ifjúsági nyelvvel azonosítják, vannak, akik a szlengben a „nép költészetét” látják, és vannak, akik számára a szleng szavak kreatív beszélők rövidletű, változékony produktumai.”

Helle Eleonóra meghatározása, megközelítése is sajátosnak mondható, mely szerint az élet minden területén, így nyelvi téren is szükség van kikapcsolódásra; ennek a „relaxált” nyelvhasználatnak a megvalósulása

a szleng, amelyben a köznyelvi változatától eltérően érvényesülhet a könnyed gúny, naiv báj, a játékosra való hajlam, az érzelmek és jelenségek körének elbogatellizálása.

A diákszleng létrejöttének alapvető feltétele egy olyan beszélőközösség, melynek tagjai naponta érintkeznek egymással. Minél intenzívebb a közöttük fennálló kapcsolat, annál nagyobb mennyiségben fordulnak elő szlengjelenségek az adott közösség beszédében. Ilyen csoportok létrejöhetnek általános iskolákban, középiskolákban, felsőoktatási intézményekben, és tagjaik kialakíthatják sajátos szlengjüket. A folyamat során ún. csoportszlengek jönnek létre, azaz a csoport tagjai létrehozhatnak egy „helyi” nyelvet, ami persze nem azt jelenti, hogy mások egyetlen szavukat sem értik meg. Az egyes diákcsoportok használnak ugyanis általánosan használt szlengszavakat, amelyekről elmondhatjuk, hogy szinte mindenki számára érthetőek, másrészt azonban kialakítanak olyan speciális szavakat, kifejezéseket is, melyeket kívülállóknak (pl. tanároknak) nem értenek meg. Ezek a megnevezések főként olyan dolgokra, cselekvésekre vonatkoznak, amelyek meghatározó jelentőségűek a csoport tagjai számára, vagy estenként titokként akarják azt kezelni.

A diákszleng általános vonásaira vonatkozó főbb tézisek:

- Egységes ifjúsági nyelvről már nem beszélhetünk, csak elkülönülő csoportok nyelvéről
- Az ifjúsági nyelv nem homogén nyelvváltozat, hanem mint ahogy a fiatalok nyelve, nyelvhasználata, beszéd és magatartás kultúrája, ez is rétegzett

ÉLETKORI HATÁRAI

- Nincs életkorhoz kötve, hiszen az ifjúsági életszakasz merev életkori határai eltűnő félben vannak

A SAJÁTOS SZÓALKOTÁS INDITÉKAI

- Csoporthoz való tartozás
- Elkülönülés- feltűnési vágy
- Határozott törekvés a nyelvi normától való elszakadásra. A nyelvi devianciának fontos szerepe van a kamaszkori identitáskeresésben is

ROKONSÁGA MÁS CSOPORTNYELVEKKE

- Legközelebb a tolvajnyelvhez, jassz nyelvhez áll NYELVI SZINTJEI

- Három jelentős szintből épül fel:

1. A tulajdonképpeni, normatívan szabályozott köznyelvből

2. Saját, kialakulóban lévő és átvett szleng szókincsből
3. A mindennapi életből ismert köznyelvi trágár szavakból és kifejezésekből

SZÓKINCSE

- Kifejezőkészlete hihetetlenül gazdag, gyorsan változik
- Játékos, ötletes, vidám, de jellemző rá a durvaság, a nyelvi trágárság, amely gyakran a kommunikációs helyzetek durvaságából fakad

A SZÓKINCSTARTALMÁNAK VÁLTOZÁSAI

Gazdagodik: a kifejezési formák elvontabbá, áttételesebbé válnak, a mondatszerkesztés sajátosságai gyors tempójú asszociációkról áruklodnak

- Az irodalmi nyelv megújulási lehetőségeinek egyik fő forrása
- Szegényedik, elszűrül: az élőszóbeli megnyilatkozások nyelvi eszközeiben

A SZÓKINCSTARTALMÁNAK VÁLTOZÁSAI

- Szóképzés
- Idegen eredetű szavak átvétele
- Lexikai elemek időleges cseréje

Mint köztudott, az ifjúság nyelve gyorsan változik. A szokatlan kifejezőmód (nyelvhasználati szabályoktól való eltérés, meglepő képzetársítások) iránti vonzódás egyrészt életkori sajátosság, másrészt a csoporthoz való tartozás, az átlagtól való eltérés tudatát erősíti. Határozott törekvés jelentkezik a köznyelvi normától való elszakadásra. E nyelvréteg pozitív tulajdonságaként említik a fantáziagazdagságot, kreativitást, a sok újszerű ötletet, a szinonimák sokaságát, a játékos szóalkotást, a szemléletes kifejezéseket, a tréfás szólásokat. Negatívumként mutatnak az argó és a tolvajnyelv szavainak nagy számára, az ízléstelenségekre, a durvává, trágárrá válásra, a túlzó jelzők és a mindenes szavak uralmára, s arra, hogy a spontán- élőszóbeli megnyilvánulásokat az egységesség jellemzi.

S hogy a gyakorlatban milyen jelentősége is van a szlengnek? Az utóbbi időben egyre több szó esik az ifjúság életéről, kultúrájáról, s ahhoz, hogy megismerjük és megértsük a fiatalok világát, életét, felfogását, tevékenységét, nélkülözhetetlen adatként szolgál a nyelvi megnyilvánulásaiknak az ismerete.

Felhasznált irodalom:

- Baché György, *Újabb jelenségek a diáknyelvben*. In: Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai, 189. sz.
- Bakos Ferenc, *Idegen szavak és kifejezések szótára*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2005.
- Bordás Krisztina, *A debreceni Brassai Sámuel Műszaki Középiskola diákszlengje*. Debreceni Egyetem, 1998.
- Ekkert Alexandra, *Szleng, avagy hozzáállásunk (!) a magyar nyelvhez*. In: Dunántúli Napló, 2006.
- Helle Eleonóra, *A debreceni diáknyelv szótára*. Debrecen, 1992.
- Hoffmann Ottó, *Mini-tini-szótár*. Pécs, 1996.
- Kis Tamás, *Bakaduma*. Budapest, 1992.
- Kövecses Zoltán, *Az amerikai szleng*. Debrecen, 1996.
- Tolcsvai Nagy Gábor, *Nyelvi durvaság indulatból- és anélkül*. In: Nyelvi Divatok.
- Vidra Anikó, *Az ifjúság sajátos nyelvhasználatáról*.
- Vlagyimir Jelisztrator, *Szleng és kultúra*. Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 1998.